

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวความคิด

วัฒนธรรมกับการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ในกระบวนการถ่ายทอดความรู้หรือกระบวนการเรียนรู้ของสังคมการเมือง ไม่ว่าจะ เป็นแบบประชาธิปไตยหรือแบบเผด็จการนั้น ปัจจัยตัวหนึ่งที่เป็นตัวผลักดันหรือเป็นตัวการ (agent) ต่อการเรียนรู้ของเด็กก็คือ“โรงเรียน”โดยโรงเรียนต่างๆได้มีการนำไปปรับใช้แตกต่างกันไป ดังนั้นเพื่อประโยชน์ในการทำความเข้าใจต่อแนวคิดและขอบข่ายทางทฤษฎีของการ ศึกษาในโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก และโรงเรียนถาวรวิทยา ผู้วิจัยจึงนำเสนอแนวความคิดของ วัฒนธรรม, การเรียนรู้ทางการเมือง และแนวความคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย รวมตลอดถึงผลงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง มาเสนอไว้อย่างเป็นลำดับ ดังต่อไปนี้

วัฒนธรรมกับการเรียนรู้ทางการเมือง(political culture & socialization)

วัฒนธรรมทางการเมือง(political culture)เป็นสิ่งที่สัมพันธ์กับระดับที่หลากหลายกับ ความรู้สึกรวมของมนุษย์ วัฒนธรรมจำนวนมากเกิดจากการให้การอบรมศึกษาเพื่อความเป็นพล เมืองอย่างชัดเจนและให้ได้ตระหนักถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานของระบบการเมือง¹ วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งในการที่มนุษย์ได้ใช้สำหรับถ่ายทอด ความรู้จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “การเรียนรู้ทางการเมือง”(political socialization) กระบวนการนี้จะเป็นกระบวนการที่สำคัญในการที่จะทำให้ วัฒนธรรมทางการเมืองนั้นคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงได้² ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นตัวเชื่อมโยง ระหว่างวัฒนธรรมกับมนุษย์นั่นเอง

¹ Lucian W. Pye and Sidney Verba, Political Culture and Political development, (Princeton: Princeton University Press, 1965), p. 9.

² Gabriel A. Almond and G. Bingham Powell, Comparative Politics : A Developmental Approach (Boston: Little Brown, 1966), p. 64.

วัฒนธรรมทางการเมือง(political culture) วัฒนธรรมทางการเมืองนั้นได้มีผู้ให้ความหมายหรือคำนิยามไว้ คือ

“...การจำแนกลักษณะเฉพาะในแต่ละชาติในความเป็นอยู่ของประชาชนที่มีทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันในเรื่อง ทศนคติ ค่านิยม ความรู้สึก การได้รับข้อมูลข่าวสาร และทักษะในทางการเมือง...”³

“...รูปแบบของทัศนคติของแต่ละบุคคล และการปรับตัวเองในการเข้าไปสู่กระบวนการทางการเมืองหรือเป็นสมาชิกของระบบการเมือง การปรับตัวนี้จะเป็นการปรับตัวเองในเรื่องในเรื่องที่เป็นอัตวิสัย(objective)คือ

- 1) การรับรู้(cognitive orientations) คือ รู้และมีความเชื่อเกี่ยวกับการเมือง
- 2) อารมณ์ความรู้สึก(affective orientations) คือรู้สึกที่ตัวเองเกี่ยวข้องกับการเมือง
- 3) การประเมินค่า(evaluative orientations)คือการใช้ค่านิยมมาประเมินการตัดสินใจหรือการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง...”⁴

วัฒนธรรมจึงเป็นลักษณะของ ค่านิยม ความเชื่อ ทศนคติ หรือความรู้สึกของแต่ละบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองนั้นๆ เช่น ในระบอบประชาธิปไตยก็จะมีเชื่อในเรื่องเสียงข้างมาก, การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง หรือการรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง เป็นต้น โดยที่วัฒนธรรมเหล่านี้สามารถที่จะสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้โดยกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง(political socialization)

การเรียนรู้ทางการเมือง(political socialization) ดังได้กล่าวไปแล้วว่า การเรียนรู้จะนำไปสู่การคงอยู่ของวัฒนธรรมทางการเมือง และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือเป็นสิ่งที่ถือเป็นเกณฑ์ในการนำมนุษย์เข้าไปสู่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเมืองได้ ดังนั้น “การเรียนรู้ทางการเมืองจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมากในการให้การอบรมสั่งสอนแก่เด็กหรือผู้ที่ด้อยความรู้(immaturity)”⁵ และยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางความรู้

³ Gabriel A. Almond and G.Bingham Powell(eds.), Comparative Politics Today : A World View, (Boston: Little Brown, 1980), p. 50.

⁴ Almond and Powell, Comparative Politics : A Developmental Approach, p. 50.

⁵ Philip Mayer, Socialization: the Approach from Social Anthropology, (Taristock publications Limited, 1970), p. XIII.

จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ โดยเฉพาะวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตย และทฤษฎีการเรียนรู้ทางการเมืองนั้นสามารถแบ่งเป็นขั้นตอนต่างๆได้ ดังนี้

1. คำนิยาม ได้มีผู้ให้ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

“...กระบวนการที่เป็นลักษณะเฉพาะที่เปลี่ยนค่านิยมทางการเมือง ซึ่งจะแนะนำว่าสมาชิกของสังคมจะก้าวไปสู่ระบบการเมืองได้อย่างไร...”⁶

“...วิธีการในลักษณะของแต่ละบุคคลในการได้มาซึ่งสิ่งจูงใจ, ลักษณะนิสัย และค่านิยมที่ตรงกับที่ตนเองต้องการ เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการเมือง...”⁷

“...การที่สังคมได้ให้ข้อเสนอแนะทางการเมือง(political orientations)เช่น ความรู้, ทักษะ คติ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง...”⁸

“...กระบวนการซึ่งทำให้คนแต่ละบุคคลได้กลายมาเป็นผู้คุ้นเคยกับระบบทางการเมือง โดยได้กำหนดความสำเนียงของเขาต่อการเมือง และมีปฏิกิริยาต่อปรากฏการณ์ทางการเมือง กระบวนการนี้ได้ถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งบุคคลผู้นั้นได้อาศัยอยู่ และยังถูกกำหนดโดยปฏิกิริยาของประสบการณ์ของบุคคลิกภาพ...”⁹

กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองหรือหมายถึงการให้เกิดการคงอยู่ของวัฒนธรรมทางการเมืองโดยจะเป็นตัวที่ฝึกฝนการให้การอบรม หรือการให้การเรียนรู้ แก่คนในสังคมนั้นๆเพื่อปรับตัวให้เข้ากับระบบการเมืองนั่นเอง

2. หน้าที่ของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง Dawson และ Prewitt¹⁰ ได้แบ่งหน้าที่ของกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองออกเป็น

⁶ Almond and Powell, *Comparative Politics Today : A World View*, p. 43.

⁷ Robert Le Vine, *Political Socialization and Culture Change*, (New York: Clifford Geertz(ed.)*Old Societies and New States*, 1963), p. 280.

⁸ David Easton and Jack Dennis, *Children in the Political System*, (New York : McGraw Hill, 1969), p. 7.

⁹ Michael Rush and Phillip Athoff, *Introduction to Political Sociology*, (London: Western Printing Services Press, 1971), p. 16.

¹⁰ Richard Dawson and Kenneth Prewitt, *Political Socialization*, (Boston: Little Brown, 1969), pp. 27-36.

2.1) รักษาวัฒนธรรมทางการเมือง(maintaining the political culture) คือการที่คนรุ่นเก่าสามารถที่จะถ่ายทอดคุณค่า, ทักษะ, ปทัสถาน และความเชื่อไปสู่คนรุ่นใหม่ของสังคมได้โดยจะมีตัวการ(agent)เป็นตัวเปลี่ยนจิตใจ(mind) และจิตวิญญาณ(spirit) โดยการให้การเรียนรู้

2.2) เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมือง(transforming the political culture) สังคมทั่วโลกนั้นย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไปทุกสังคมซึ่งย่อมจะมีผลกระทบต่อประชาชนแต่กระบวนการเรียนรู้นี้จะเป็นกลไกที่ช่วยในการปรับตัวเอง(self-adjusting mechanisms) เพื่อความต่อเนื่องและลดการรุนแรงจากสภาวะการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ

2.3) สร้างวัฒนธรรมทางการเมือง(creating a political culture) ในบางประเทศที่เกิดขึ้นใหม่และไม่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมา นั้นคนจะพบกับการปรับตัวอย่างกระทันหันกับภาษา วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนา และศตวรรษที่เกิดขึ้น ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นสิ่งที่ช่วยในการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองขึ้นมาใหม่เพื่อที่จะสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันในสังคม

3. ตัวการในการเรียนรู้ทางการเมือง

ปัจจัยที่สำคัญปัจจัยหนึ่งที่มีบทบาทต่อการเรียนรู้ก็คือ “ตัวการ”(agents) โดยเฉพาะตัวการที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง(agents of political socialization) ซึ่ง Dawson และ Prewitt¹¹ ได้แบ่งกลุ่มการเรียนรู้ออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มปฐมภูมิ(primary groups) ได้แก่ ครอบครัวและกลุ่มทุติยภูมิ(secondary groups) ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ สื่อมวลชน “ดังนั้นการให้การเรียนรู้นี้จะบรรลุผลได้ก็โดยผ่านสถาบัน(institutions), สื่อกลาง หรือตัวการ(agents) ที่จะเป็นตัวสร้างอิทธิพลหล่อหลอมทัศนคติ ค่านิยมในการให้การเรียนรู้ สื่อกลางเหล่านี้ประกอบไปด้วย”¹²

3.1) ครอบครัว(family)

ครอบครัวจะมีอิทธิพลทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเพราะครอบครัวจะมีอิทธิพลในการกำหนดสิ่งต่างๆได้ เช่น ให้เชื่อฟังพ่อแม่ หรือลงโทษเมื่อทำผิด โดยเฉพาะสังคมไทยนั้นครอบครัวมักเน้นในเรื่องการเคารพ, การเชื่อฟัง, กริยามารยาทและความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล โดยที่พ่อจะเป็นศูนย์กลางแห่งอำนาจ(autocratic) “ดังนั้นทัศนคติหรือการปฏิบัติในรูปแบบประ

¹¹ Dawson and Prewitt, *Political Socialization*, pp. 99-100.

¹² Almond and Powell, *Comparative Politics Today*, pp. 47-49.

ชาติปไตย เช่นความเสมอภาค, การมีส่วนร่วมหรือพูดคุยทางการเมือง จึงไม่ค่อยเด่นชัดในสังคมไทย”¹³

3.2) โรงเรียน(schools)

ในโรงเรียนของสังคมไทยแบบเดิมนั้น ส่วนใหญ่วิธีการสอนจะเน้นที่หน้าที่ของนักเรียนที่มีต่อครอบครัวโรงเรียน สังคม ศาสนา ชาติและรัฐธรรมนูญ โดยที่จริยธรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมของไทยนั้นจะเน้นอบรมสั่งสอนไปในเรื่องคุณค่าทางประเพณี เช่นการเคารพผู้อาวุโส ฯลฯ¹⁴

แต่ในปัจจุบันโรงเรียนสามารถที่จะให้ความรู้แก่เด็กได้ในเรื่องการเมือง ซึ่งโรงเรียนนี้จะเป็นตัวเปลี่ยนคุณค่าและทัศนคติของเด็กต่อสังคมได้ และพื้นฐานของโรงเรียนนั้นไม่เพียงแต่ให้ทักษะในการเรียนรู้และการสอนเท่านั้น “แต่ยังต้องสร้างให้มีคุณค่า(values)และเหตุจูงใจ(motives)ด้วย คือโรงเรียนจะต้องมีความตั้งใจในการให้การดูแล(maintaining attention), มีการดูแลความสงบในการประชุม(sitting still) และมีการให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชั้นเรียน(participation in classroom activities)”¹⁵ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองในส่วนนี้จึงมักจะเน้นไปในรูปแบบการหล่อหลอมเด็กเพื่อให้เป็นไปตามประเพณีมากกว่าที่จะให้เด็กเป็นผู้สร้างหรือให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตัวเอง¹⁶

3.3) กลุ่มเพื่อน (peer groups)

เพื่อนจะเป็นส่วนในการกระตุ้นหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือพฤติกรรมให้ตามกันได้ โดยเฉพาะเมื่อเด็กเริ่มโตขึ้นเป็นวัยรุ่น พฤติกรรมของเพื่อนนั้นสามารถที่จะเป็นแบบอย่างหรือถ่ายทอดมาสู่เด็กได้

3.4) กลุ่มอาชีพ (occupation)

สมาคมหรือองค์กรอาชีพต่างๆทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น สหภาพแรงงาน(union), สโมสรทางสังคม(social club) ฯลฯ กลุ่มต่างๆเหล่านี้สามารถที่จะส่งผ่านข่าวสารหรือความเชื่อไปสู่กันได้

¹³ Somsakdi Xuto, Government and Politics of Thailand, (New York: Oxford University Press, 1987), p. 184.

¹⁴ Ibid., p. 185.

¹⁵ Alan C. Kerckhoff, Socialization and Social Class, (New Jersey: Prentice-Hall, Duke University, 1972), p. 65.

¹⁶ Ranshon, S.A. (ed.), Handbook of Political Socialization, (New York: Free Press, 1977), p. 4.

3.5) สื่อมวลชน (mass media)

ในสังคมสมัยใหม่ สื่อมวลชนสามารถมีบทบาทในการให้ข่าวสารได้อย่างกว้างขวาง และรวดเร็วมาก โดยเฉพาะการให้ประชาชนได้รับรู้ข่าวสารทางการเมือง สื่อมวลชนจึงให้ข่าวสารที่เป็นผลกระทบกับเรื่องของสาธารณะ (public opinion) ได้ดีกว่าครอบครัว¹⁷ หรือตัวการอื่นๆ เสียอีก “แต่อีกด้านหนึ่ง สื่อมวลชนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาล พรรคการเมือง หรือกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ก็สามารถให้ข้อมูลกับประชาชน หรือใช้ควบคุมหรือชักจูงประชาชนได้เช่นกัน”¹⁸ สื่อมวลชนจึงเป็นตัวการที่สำคัญอีกตัวหนึ่งที่มีบทบาทอย่างมากต่อการถ่ายทอดการเรียนรู้ทางการเมือง

4 ขั้นตอนของการเรียนรู้ทางการเมือง

Schwartz กล่าวว่า เด็กจะเรียนรู้ความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับโลกว่าโลกเป็นผลของความสัมพันธ์ต่อกันระหว่างความต้องการพื้นฐานของเขากับความพอใจในสังคมที่เขาอยู่ โดยมีขั้นตอน คือ¹⁹

1. เด็กจะรับความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกในช่วงอายุแรกเริ่ม
2. ความเชื่อพื้นฐานเหล่านี้ ที่ได้รับมาก็เพื่อให้พอใจกับความจำเป็นพื้นฐาน
3. ความเชื่อพื้นฐานที่ได้รับมานี้เป็นสิ่งที่สำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ทางการเมือง

ส่วน Pye ได้พูดถึงขั้นตอนของการเรียนรู้ทางการเมือง คือ²⁰

1. มนุษย์จะเรียนรู้การดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นโดยการเรียนรู้จากครอบครัว
2. เด็กเริ่มมีเอกลักษณ์ส่วนตัว
3. เด็กจะมีประสบการณ์ทางการเมือง
4. เด็กเชื่อว่าตนสามารถทำให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองได้

¹⁷ Walter Dean Burnham, Democracy in the Making: America Government and Politics, (New Jersey: Prentic-Hall Inc., Englewood Cliffs, 1983), p. 14.

¹⁸ Edward S. Greenbery and Bengamin I. Page, The Struggle for Democracy, (Harper College Publishers, 1993), p. 183.

¹⁹ David C. Schwartz and Sandra K. Schwartz, New Directions in Sociatization, (New York: Free Press, 1975), p. 37.

²⁰ Lucian W. Pye, Politics, Personality and Nation-Building: Burma's Search for identity, (New Haven: Yale University Press, 1965), pp. 44-45.

5 วิธีการเรียนรู้ทางการเมือง

การเรียนรู้ทางการเมืองนั้นสามารถทำได้ 2 วิธีด้วยกัน คือ การเรียนรู้โดยตรง (direct political socialization) จะเกิดขึ้นได้ก็โดยการเข้าไปรับข่าวสาร, ติดต่อกับข่าวสารหรือมีความรู้สึกที่จะเข้าไปสู่การเมืองได้โดยตรงและอีกวิธีหนึ่งคือ การเรียนรู้โดยทางอ้อม(indirect political socialization)คือการศึกษาที่เด็กได้รับการหล่อหลอมทัศนคติ ค่านิยม จากครอบครัว ครู หรือเพื่อนๆหลังจากที่ได้รับการเรียนรู้แล้ว²¹

ส่วนวิธีของการเรียนรู้ที่ได้มีนักวิชาการได้แบ่งวิธีการต่างๆออกเป็นหลายแบบ และหนึ่งในบรรดาของนักวิชาการเหล่านี้ก็คือ Dawson และ Prewitt²² โดยเขาได้แบ่งวิธีการเรียนรู้ออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การเรียนรู้โดยการเลียนแบบ(imitation) คือการที่เด็กได้ไปสู่การปฏิบัติตามในเรื่องคุณค่าหรือพฤติกรรมตามแบบผู้อื่น
2. การเรียนรู้โดยการคาดการณ์ล่วงหน้า(anticipatory socialization) คือการคาดการณ์ของเด็กในสิ่งที่ตนปรารถนาหรือต้องการ เช่นเด็กนักเรียนอาจจะเริ่มในการเตรียมตัวเขาเองสำหรับการเลือกตั้งก่อนที่เขาจะมีสิทธิออกเสียงด้วยซ้ำ เป็นต้น
3. การเรียนรู้โดยการศึกษาทางการเมือง(political education)การศึกษาจะเป็นแนวทางในการให้นักเรียนได้รู้ถึงเรื่องเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ในทางการเมือง
4. การเรียนรู้จากประสบการณ์ทางการเมือง(political experiences) หมายถึงการที่เด็กสามารถที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับการเมือง โดยการไปเผชิญหรือสัมผัสกับเหตุการณ์ทางการเมืองได้โดยตรง

ส่วน Vine ก็ได้กล่าวถึงวิธีการหรือกลไกที่นำไปสู่การเรียนรู้ทางการเมืองในวัยเด็ก ดังนี้²³

1. การเลียนแบบ(imitation) เกิดจากการที่เด็กมักจะเลียนแบบจากผู้ใหญ่ทำให้มีผลต่อพฤติกรรมของเด็ก ดังนั้นปัจจัยทางสภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น อิทธิพลของโครงสร้างในครอบครัว, โรงเรียน หรือองค์กรอื่นๆ จึงมีอิทธิพลต่อเด็กมาก
2. การสั่งสอน(instruction) การได้รับการอบรมสั่งสอนนั้น เช่นจากอุดมการณ์หรือสิ่งอื่นๆ สิ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความรู้ของเด็ก เช่นการเรียนรู้ถึงผู้นำทางการเมือง หรือพรรคการเมือง ฯลฯ

²¹ Gabriel A. Almond and G.Bingham Powell, 1980, p.45.

²² Richard Dawson and Kenneth Prewitt, 1969, pp. 73-80.

²³ Robert Le Vine, Political Socialization and Culture Change, in Clifford Geertz

3. การกระตุ้นหรือแรงจูงใจ(motivation) โดยเด็กจะได้รับการเรียนรู้จากพฤติกรรมที่เหมาะสม(appropriate behavior) นั่นคือถ้าเขาทำผิดเขาก็จะถูกลงโทษเพื่อแก้ไขในสิ่งที่ผิด แต่ถ้าเขาทำถูกเขาก็จะได้รับรางวัล

ประชาธิปไตยกับการเรียนรู้ทางการเมือง

กำเนิดของประชาธิปไตยนั้นได้เริ่มขึ้นในกรีกราวศตวรรษที่ 5-4 ก่อนคริสตกาล โดยรัฐเอเธนซึ่งเป็นผู้เริ่มแรกที่ได้นำมาซึ่งสิ่งที่น่าภูมิใจในรูปแบบการปกครอง นั่นคือพวกเขาได้ประดิษฐ์รูปแบบประชาธิปไตย(democracy)โดย demos จะหมายถึง“ประชาชน” (people) หรือ “ประชาชนโดยทั่วไป”(common people) ส่วน kratein นั้นจะหมายถึง“กฎหรือการปกครอง”(rule)²⁴ ประชาธิปไตยจึงหมายถึงการปกครองโดยประชาชนนั่นเอง

ส่วนในประเทศไทยนั้นประชาธิปไตยได้เข้ามามีบทบาทที่เด่นชัดก็เมื่อปี 2475 โดยการปฏิวัติของ“คณะราษฎร” และที่สำคัญที่สุดก็คือประชาธิปไตยของไทยกลับได้มาโดยไม่ต้องเสียเลือดหรือน้ำตาเหมือนกับประเทศอื่นๆแต่ได้มาจากความเข้าใจ,การเสียสละ,การประนีประนอม และจิตใจที่เป็นประชาธิปไตยของรัชกาลที่ 7 ที่ทรงเสียสละโดยได้มอบรัฐธรรมนูญให้กับประชาชนเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 1932...²⁵

ดังนั้นระบอบการปกครองไทยจึงได้ กลายมาเป็นระบอบประชาธิปไตยมาจนถึงปัจจุบันโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองที่ได้ส่งทอดวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบไทยที่เริ่มต้นจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ส่วนหลักเกณฑ์หรือองค์ประกอบหลักที่สำคัญของความเป็นประชาธิปไตยนั้นได้มีนักวิชาการจำนวนมากได้ให้หลักเกณฑ์ของประชาธิปไตยไว้ ซึ่งสามารถสรุปประเด็นหลักๆ ได้เป็นประเด็นต่างๆ คือ

1. ความเสมอภาค (equality) ในพื้นฐานที่สำคัญที่สุดของทฤษฎีประชาธิปไตยนั้นก็คือประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าไปสู่กระบวนการทางการเมือง²⁶ และรับรู้ถึงกระบวนการ

²⁴ Terence Ball and Richard Dagger, Ideals and Ideologies, (New York: A Reader Harper Collins Publishers Inc, 1991), p. 16.

²⁵ Democracy in Thailand,(Bangkok: Constitution of the Kingdom of Thailand), B.E.2534(1991), p. 20.

²⁶ Ted Tapper, Political Education and Stability, (London: John Wileyand Sons,1976), p. 59.

ทางการเมืองได้อย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน หลักการของความต้องการทางด้านความเสมอภาคนี้ยังเป็นสิ่งที่บุคคลทุกคนควรที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันอีกด้วย²⁷

2. เสรีภาพ, สิทธิ, หน้าที่ (liberty, freedom, right) หลักการนี้จะเป็นทัศนคติเสรีในทางเลือกของแต่ละบุคคล ซึ่งส่วนนี้จะเป็นส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งของทฤษฎีประชาธิปไตย²⁸ โดยที่เสรีภาพนี้จะเป็นการที่มนุษย์สามารถที่จะทำหรือเป็นอะไรก็ได้ โดยที่เขาจะต้องไม่ถูกแทรกแซงจากบุคคลอื่นๆ²⁹ นั่นคือเขาอาจจะเป็นตัวของเขาเองได้โดยมี เหตุผล, ความสมัครใจหรือ มีวิธีการที่จะไปสู่เป้าหมายของเขาเอง

3. การปกครองตนเอง (govern by people) การปกครองตนเองนั้นเป็นการปกครองของชุมชน "...ซึ่งสมาชิกของชุมชนนั้นสามารถที่จะเข้าร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองได้ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในสิ่งที่มีผลกระทบต่อพวกเขา"³⁰

4. การปกครองโดยกฎหมาย (rule of law) หลักเกณฑ์ที่สำคัญที่สุดของประชาธิปไตยก็คือต้องมีระเบียบกฎเกณฑ์หรือกฎหมายไว้เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกภายในสังคม นั่นเพราะว่าแม้ว่าบุคคลแต่ละคนจะมีอิสระและเท่าเทียมกันในการกำหนดสถานะในชีวิตของตนเองก็ตาม แต่พวกเขาก็ต้องอยู่ภายใต้ความเท่าเทียมกันของกฎหมาย ซึ่งลักษณะโครงสร้างแบบนี้จะใช้เพื่อผลิตหรือจำกัดบุคคลในสังคมเพื่อไม่ให้พวกเขาเข้าไปล้ำสิทธิของผู้อื่น³¹ นั่นคือ กฎระเบียบจะเป็นตัวที่ใช้ควบคุมมนุษย์ในสังคม

นอกจากนี้องค์ประกอบย่อยหรือหลักเกณฑ์ทั่วไปในส่วนของความเป็นประชาธิปไตยก็ยังมีอีก เช่น หลักความยินยอม, หลักแห่งศีลธรรม, หลักการแสดงความคิดเห็นและยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่สำคัญต่อความเป็นประชาธิปไตยทั้งสิ้น

ผลงานวิจัยวรรณกรรมแนวความคิดด้านการเรียนรู้ทางการเมือง

จากการศึกษาค้นคว้าผลการวิจัยของนักวิจัยและนักวิชาการต่างๆ สามารถที่จะรวบรวมและสรุปผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

²⁷ Barry Holden, Understanding Liberal Democracy, (Harvester Wheatsheaf, 1993), p. 20.

²⁸ Samuel Bowles and Herbert Gintis, Democracy and Capitalism, (Basic Books Inc., 1986), p. 121.

²⁹ Keith Graham, The Battle of Democracy, (Great Britain: Wheatsheaf Book Ltd., University of Bristol, 1986), p. 35.

³⁰ Carl Cohen, Democracy, (The Free Press, 1973), p. 7.

³¹ David Hell, Models of Democracy, (Polity, 1987), p. 271.

หาญ อันวงศ์(2511)³² ได้ศึกษาเรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตยของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 ในจังหวัดพระนคร พบว่า การเรียนในห้องเรียนนั้นจะมีผลทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยได้ดีพอสมควร ดังนั้นสภาพแวดล้อมในห้องเรียนจึงมีผลดีกว่านอกห้องเรียน

พจน์ จันทรวิระกุล(2513)³³ ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความอยากรู้อยากเห็น (curiosity) ที่คนคิดแบบเชื่ออำนาจภายใน-ภายนอก(internal-external control) และความสามารถในการอ่านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 7 พบว่า เด็กในกรุง มีความสามารถดีกว่าเด็กต่างจังหวัด เด็กในกรุงจะมีลักษณะผู้นำและอยากรู้อยากเห็นเพราะว่าสิ่งแวดล้อมในกรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะในด้านวัตถุและวิชาการ แต่เด็กในต่างจังหวัดนั้นถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงแต่ก็เป็นการเปลี่ยนแปลงในอัตราที่ต่ำกว่าเด็กในกรุงมาก

สุจิต บุญบงการ(2514)³⁴ ได้ศึกษาเปรียบเทียบนิสิตนักศึกษา 3 กลุ่ม คือ นิสิตที่เรียนทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ นิสิตที่เรียนทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ และนิสิตที่เรียนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยใช้นิสิตนักศึกษาปีสุดท้ายของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นประชากรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า นิสิตนักศึกษามีความสนใจในทางการเมืองพอสมควร โดยยอมรับว่ารัฐบาลมีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อตน โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษากลุ่มแรกคือผู้ที่เรียนทางรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มีความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่านิสิตนักศึกษาอีกสองกลุ่มหลัง แต่ความสนใจทางการเมืองนั้นยังไม่ถึงระดับที่จะทำให้นิสิตนักศึกษาเหล่านั้นเป็นผู้นำของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง และส่วนใหญ่ไม่หวังจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอนาคต นอกจากนั้นยังพบว่า นิสิตนักศึกษามีความไม่พอใจกับสถานการณ์บางอย่างและสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ในระบบการเมืองวัฒนธรรมทางการเมืองของนิสิตนักศึกษามีลักษณะขัดกันระหว่างบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยกับเผด็จการ ซึ่งมีอิทธิพลมาจากกระบวนการอบรมกล่อมเกล้าในทางครอบครัว และจากสภาพของ

³² หาญ อันวงศ์, “ความเข้าใจเกี่ยวกับประชาธิปไตยของนักศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 ในจังหวัดพระนคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาการมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2511)

³³ รายงานย่อผลการวิจัยในสาขาต่างๆด้านสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: กองวิจัยสังคมศาสตร์, สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ), หน้า 23-27.

³⁴ สุจิต บุญบงการ, นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย, วรรณไวทยากร รัฐศาสตร์ (พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), อ้างแล้วใน เรื่องศักดิ์ จริตเอก, “ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต, ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

สังคมไทยโดยทั่วไปมีส่วนในการกำหนดทัศนคติและค่านิยมของนิสิตนักศึกษาอยู่มากถึงแม้จะได้ศึกษาในสถาบันชั้นสูงมา 3 ปีแล้วก็ตาม นิสิตนักศึกษาก็ยังมีทัศนคติ ค่านิยม และบุคลิกภาพแบบเผด็จการ

กมล สมวิเชียร(2514)³⁵ ได้ศึกษาการเรียนรู้อัน 3 ระดับ คือ ระดับครอบครัว ระดับสังคมโดยทั่วไป และระดับสังคมการเมือง ซึ่งพบว่า การเรียนรู้ทางการเมืองของคนไทยจะอยู่ที่ระดับครอบครัวและระดับสังคมโดยทั่วไปเท่านั้น ทำให้คนไทยมีลักษณะกึ่งอิสรนิยมกับอำนาจนิยมและมีลักษณะ คือ

1) สังคมจะเข้มแข็งก็ต่อเมื่อมีผู้นำที่เด็ดขาดและมีลักษณะอำนาจนิยม

2) คนไทยรักอิสระและนิยมในอำนาจ ผลจากอำนาจนิยมทำให้คนไทยมักแสวงหาแต่อำนาจ แต่ในการรักอิสระนั้นก็ทำให้เกิดลักษณะ pragmatism คือมีความยืดหยุ่นสามารถเปลี่ยนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ไม่ยากและจะสนใจในสิ่งที่เป็นไปได้เท่านั้น ไม่สนใจที่จะได้เพียงในปัญหาทฤษฎีและอุดมการณ์

ดังนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบไทยจึงไม่เอื้อต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตก ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของกฎหมายไม่ใช่ตัวบุคคล

ลิขิต ธีรเวคิน(2516)³⁶ ได้ศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการชั้นนำในกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการและสำนักนายกรัฐมนตรีพบว่า มีทัศนคติแบบเสรีนิยมมากกว่าอนุรักษนิยม คือ

อายุ พบว่าข้าราชการที่มีอายุมากจะมีทัศนคติไปในทางอนุรักษนิยม

การศึกษา พบว่าข้าราชการที่มีการศึกษาสูงจะมีแนวโน้มไปในทางเสรีนิยม

สถานศึกษา พบว่าข้าราชการชั้นนำที่ศึกษาจากต่างประเทศจะมีความคิดอยู่กึ่งกลางระหว่างเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม

³⁵ กมล สมวิเชียร, นิสิตนักศึกษากับการพัฒนาทางการเมืองของไทย, วรณไวทยาการ วัชรศาสตร์(พระนคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2514), อ้างแล้วใน สิทธิพันธ์ พุทธหุณ, ทฤษฎีพัฒนาการเมือง, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง), 2536, หน้า 140.

³⁶ Likhit Dhiravegin, Political Attitudes of the Bureaucratic Elite and Modernization, (Bangkok: Thai Watana Panich), 1973, อ้างแล้วใน เรื่องศักดิ์ จริตเอก, "ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529).

อาชีพบิดาของข้าราชการชั้นนำที่เป็นข้าราชการจะทำให้ข้าราชการชั้นนำนั้นมีทัศนคติแบบเสรีนิยม ส่วนอาชีพบิดาที่เป็นพ่อค้า ชาวไร่ชาวนา จะทำให้ข้าราชการชั้นนำมีทัศนคติแบบผสม

สถานที่ทำงานของข้าราชการชั้นนำของกระทรวงมหาดไทยจะทำให้ข้าราชการชั้นนำมีทัศนคติแบบอนุรักษนิยมมากกว่าข้าราชการชั้นนำของกระทรวงศึกษาธิการที่มีทัศนคติแบบเสรีนิยม

ทินพันธุ์ นาคะตะ(2518)³⁷ ได้ศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองจากนักศึกษาแขนงต่างๆคือ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการทหาร จากมหาวิทยาลัย 6 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า, โรงเรียนนายเรือ และโรงเรียนนายเรืออากาศ พบว่า นักศึกษามีทัศนคติทางการเมืองที่ขัดกันในตัวเอง คือมีทั้งแบบที่ล้าสมัยและทันสมัยปนเปกันอยู่ มีทั้งทัศนคติที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตยและต่อต้านประชาธิปไตยในตัว เมื่อนักศึกษายังเรียนสูงมากขึ้นเท่าใดก็จะมีลักษณะอำนาจนิยมมากขึ้นเท่านั้น แต่ก็ยังมีความรู้สึกที่ต้องการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มขึ้นด้วย และพบว่า แขนงวิทยาศาสตร์จะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด แขนงทหารจะมีลักษณะไปทางอำนาจนิยม ส่วนแขนงสังคมศาสตร์จะอยู่ระหว่างกลาง

ดังนั้นลักษณะทัศนคติของนักศึกษาไทยที่ขัดแย้งกันระหว่างประชาธิปไตยกับอำนาจนิยมนี้ จึงเป็นลักษณะร่วมของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงทุกสังคม ซึ่งผู้ที่ผู้นำจะต้องพยายามเปลี่ยนทัศนคติแบบดั้งเดิมให้เป็นแบบประชาธิปไตยให้ได้

สุวรรณ สุวรรณเวช(2519)³⁸ ได้ศึกษาทัศนคติของนายตำรวจที่มีต่อการเมืองและการบริหารงานโดยศึกษากรณีนายตำรวจนักเรียนสาร์วัตรและผู้บังคับกองรุ่นที่ 10 พบว่า ส่วนมากจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จะมีเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ชอบเผด็จการ

ศูนย์วิทยพัทยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁷ Tinapan Nakata, Problems of Democracy in Thailand: A Study of Political Culture and Socialization of College Students, (Bankok: Praepittaya, 1975), อ้างแล้วใน สิทธิพันธ์ พุทธหุน, ทฤษฎีพัฒนาการเมือง, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2536), หน้า 40.

³⁸ สุวรรณ สุวรรณเวช, "ทัศนคติของนายตำรวจที่มีต่อการเมืองและการบริหารราชการ: ศึกษาเฉพาะกรณีนายตำรวจนักเรียนสาร์วัตร และผู้บังคับกองรุ่นที่ 10," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)

สุวรรณณี กุลวิจิตรรังสี(2519)³⁹ ได้ศึกษาถึงความสำนึกต่อชาติของนักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 5

จะมีขีดความสำนึกต่อชาติไม่สูงกว่านักเรียนในชั้นต่ำกว่า และนักเรียนชายจะมีขีดความสำนึกต่อชาติไม่สูงไปกว่านักเรียนหญิง ซึ่งส่วนใหญ่จะมีความสำนึกต่อสัญลักษณ์ของชาติ ความเป็นชาติ พระมหากษัตริย์ ศาสนา และวัฒนธรรม โดยศาสนานั้นนักเรียนจะมีความสำนึกต่ำกว่าชาติและพระมหากษัตริย์

บุญชาติ พรหมพูล(2520)⁴⁰ ได้ศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศไทยของนักเรียนตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 5 จำนวน 689 คน ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่จะมีทัศนคติแบบอำนาจนิยมแต่ก็มีประชาธิปไตยอยู่ด้วย ส่วนระดับชั้นเรียนกับอาชีพทหารของบิดามารดานั้นจะไม่มีส่วนสัมพันธ์กับทัศนคติแบบอำนาจนิยม แต่สภาพแวดล้อม เช่น ระบบราชการทหาร การเรียนการสอนภายในโรงเรียน ระบบการศึกษาของโรงเรียนนายเรืออากาศที่เน้นอำนาจนิยม เป็นต้น องค์กร(agents)เหล่านี้จะทำให้นักเรียนเคยชินกับระบบการใช้อำนาจและการยอมรับอำนาจและก่อให้เกิดวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่สอดคล้องกับการปกครองในระบบประชาธิปไตย ดังนั้นสภาพแวดล้อมจึงมีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของทหาร

ไกรวูฐ จิระบุตร(2520)⁴¹ ได้ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทย โดยเปรียบเทียบกับงานของ ดร.ทินพันธุ์ นาคะตะ จากนักศึกษาจำนวน 515 คน พบว่านิสิตนักศึกษาไทยโดยทั่วไป ส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองเป็นแบบประชาธิปไตยมากกว่าเผด็จการ และนิสิตชายจะมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยมากกว่านิสิตหญิง และนิสิตจากสาขาสังคมศาสตร์จะมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยมากกว่านิสิตจากสาขาวิทยาศาสตร์

³⁹ สุวรรณณี กุลวิจิตรรังสี, “ความสำนึกต่อชาติของนักเรียนโรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519)

⁴⁰ บุญชาติ พรหมพูล, “การเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรืออากาศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

⁴¹ ไกรวูฐ จิระบุตร, “ทัศนคติทางการเมืองของนิสิตนักศึกษาไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

มธุรส ใหญ่ขยัน(2520)⁴² ได้ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการส่วนกลางกระทรวงมหาดไทย โดยศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำแหน่งหัวหน้าฝ่าย และหัวหน้าแผนก สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการปกครอง และกรมการพัฒนาชุมชน จำนวน 175 คน ซึ่งพบว่า หัวหน้าฝ่ายและหัวหน้าแผนกของหน่วยงานที่ทำการวิจัยมีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่า แต่ก็ยังมีลักษณะแบบอำนาจนิยมและอนุรักษนิยมอยู่ด้วยในระดับค่อนข้างต่ำ ส่วนอายุและอายุราชการ ไม่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติแบบประชาธิปไตย

วิชิต นวลแก้ว(2520)⁴³ ศึกษาถึงความคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองไทย โดยศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการครูระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนนทบุรี ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ครูเห็นด้วยกับการให้นักการเมืองได้อำนาจตามวิถีทางของระบอบประชาธิปไตย แต่ต้องการให้ใช้อำนาจแบบเผด็จการ และถ้ามองโดยเฉลี่ยทั้งครูผู้หญิง ครูผู้ชาย ครูสายวิชาสังคมศึกษาและสายวิชาวิทยาศาสตร์ยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองไทยสับสนอยู่

วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวรรณ(2520)⁴⁴ ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยโดยศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ คณะบริหารธุรกิจ และคณะสถิติประยุกต์ จำนวน 266 คน จากการวิจัยพบว่า นักศึกษาระดับปริญญาโท มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม คือมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับสูงและมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบเผด็จการในระดับกลางค่อนข้างต่ำ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าสังคมไทยกำลังอยู่ในยุคของการเปลี่ยนแปลง

⁴² มธุรส ใหญ่ขยัน, "ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการส่วนกลางกระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำแหน่งหัวหน้าฝ่าย และหัวหน้าแผนก สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการปกครอง และกรมการพัฒนาชุมชน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาด้านการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

⁴³ วิชิต นวลแก้ว, "ความคิดเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมืองไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการครูระดับมัธยมศึกษาในจังหวัดนนทบุรี," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาด้านการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

⁴⁴ วิวัฒน์ เอี่ยมไพรวรรณ, "วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาระดับปริญญาโทของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาด้านการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์(2520)⁴⁵ ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรในภาคกลาง จำนวน 304 คน จากเขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร 142 คน ที่เหลือเป็นส่วนที่มาจากจังหวัดอื่นๆในภาคกลางอีก 9 จังหวัด การวิจัยนี้พบว่า ผู้นำกลุ่มเกษตรกรภาคกลางมีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองผสมระหว่างอิสระนิยมแบบประชาธิปไตยกับอำนาจนิยมในระดับกลางค่อนข้างสูง

สมพร เขียวเม่น(2520)⁴⁶ ได้ศึกษาถึงความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการไทย โดยศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งการศึกษาดังกล่าวนี้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องวัดความเชื่อทางการเมืองจำนวน 760 คน พบว่า ข้าราชการกรุงเทพมหานครระดับ 2 และระดับ 3 ส่วนใหญ่มีความเชื่อทางการเมืองโน้มเอียงไปในทางสนับสนุนประชาธิปไตย แต่มีความเข้มข้นน้อย

สนิท จรอนันต์(2521)⁴⁷ ได้ศึกษาเรื่องการอบรมและการเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย ซึ่งผลการศึกษาทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรือประจำปีการศึกษา 2521 ตั้งแต่ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 5 จำนวน 513 คน พบว่านักเรียนนายเรือมีทัศนคติทางการเมืองทั้งแบบอำนาจนิยมและประชาธิปไตยรวมอยู่ในคนเดียวกัน แต่มีความโน้มเอียงไปทางอำนาจนิยมมากกว่าประชาธิปไตย กล่าวคือนักเรียนนายเรือร้อยละ 62.77 มีทัศนคติทางการเมืองที่เป็นแบบอำนาจนิยมอยู่ในระดับสูง และในขณะเดียวกันก็มีทัศนคติทางการเมืองที่เป็นแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับสูงถึงร้อยละ 52.59 ด้วย ระดับการศึกษา อาชีพบิดา และภูมิลำเนาไม่ก่อให้เกิดความแตกต่างกันในทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรือในส่วนที่เกี่ยวข้องกับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวพบว่า นักเรียนนายเรือที่มีฐานะปานกลางลงมา มีทัศนคติที่โน้มเอียงไปในทางอำนาจนิยมสูงกว่านักเรียนนายเรือที่มีฐานะสูง แสดงว่าฐานะทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายเรือ

⁴⁵ สมบัติ ชำรงธัญวงศ์, "วัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำกลุ่มเกษตรกรในภาคกลาง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

⁴⁶ สมพร เขียวเม่น, "ความเชื่อทางการเมืองของข้าราชการไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520)

⁴⁷ สนิท จรอนันต์, "การอบรมและเรียนรู้ทางการเมืองของนักเรียนนายเรือไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521)

สุชาติ ราชวรค์ุชดี(2521)⁴⁸ ได้ศึกษาถึงภาพพจน์เกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของนักเรียนไทยโดยศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับประถมและมัธยมในกรุงเทพมหานคร ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 878 คนพบว่า

ภาพพจน์ที่เด็กมีต่อรัฐบาล โดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในระดับปานกลาง
 ยิ่งเด็กมีระดับชั้นเรียนสูงขึ้น ยิ่งมีภาพพจน์ในทางที่สนับสนุนต่อรัฐบาลลดลง
 เพศชายมีภาพพจน์ต่อรัฐบาลในเชิงสนับสนุนมากกว่าเพศหญิง
 เด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำจะมีภาพพจน์ในเชิงสนับสนุนต่อรัฐบาลมากกว่าเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนปานกลาง และเด็กที่ปานกลางก็จะมีภาพพจน์ในเชิงสนับสนุนต่อรัฐบาลต่อเด็กที่การเรียนสูง

เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำจะมีภาพพจน์ในเชิงสนับสนุนต่อรัฐบาลมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง และเด็กที่ครอบครัวฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางก็จะสนับสนุนรัฐบาลมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวฐานะเศรษฐกิจสูง ส่วนในการศึกษาภาพพจน์ที่เด็กมีต่อบทบาทต่างๆนั้น พบว่าบทบาทที่สำคัญและมีลักษณะเด่นในการเรียนรู้ของเด็กคือ พ่อ ครู ทหาร ตำรวจ และนายกรัฐมนตรี เมื่อเด็กมีอายุมากขึ้น ภาพพจน์ที่ดีต่อพ่อและครูก็จะมีแนวโน้มสูงขึ้น แต่ภาพพจน์ที่ดีต่อทหารและตำรวจกลับมีแนวโน้มต่ำลง ซึ่งผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าภาพพจน์ที่เด็กมีต่อรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลมีผลไปในทางลบคือเสื่อมศรัทธามากขึ้น

อมร ราชณรงค์(2522)⁴⁹ ได้ศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมและทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกรัฐสภาไทย ในช่วงปี พ.ศ.2522 พบว่า ความแตกต่างของภูมิหลังทางสังคม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิสำเนาเดิม กลุ่มการเมืองที่สังกัดและการเคยดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะมีผลกระทบต่อค่านิยมทางเศรษฐกิจ และทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกรัฐสภา เช่น พบว่า สมาชิกรัฐสภาที่มีอายุค่อนข้างน้อย การศึกษาต่ำเคยเป็นข้าราชการมาก่อน และไม่เคยดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีแนวโน้มที่จะมีค่านิยมในด้านคุณค่าของการ

⁴⁸ สุชาติ ราชวรค์ุชดี, "ภาพพจน์เกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองของนักเรียนไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับประถมและมัธยมในกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521)

⁴⁹ ออมร ราชณรงค์, "ค่านิยมทางสังคมและทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกรัฐสภาไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), อ้างแล้วใน เรื่องศักดิ์ จริตเอก, "ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

พัฒนาเศรษฐกิจสูงกว่าสมาชิกรัฐสภาที่มีลักษณะภูมิหลังทางสังคมในลักษณะอื่นๆ และพบว่าสมาชิกที่มีอายุน้อย การศึกษาสูง ไม่เคยเป็นข้าราชการมาก่อน ภูมิลำเนาเดิมอยู่ภาคกลางและภาคใต้สังกัดพรรคประชาธิปัตย์และกิจสังคม จะมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติทางการเมืองในทางเสรีนิยมสูงกว่าสมาชิกที่มีลักษณะภูมิหลังทางสังคมในลักษณะอื่นๆ อย่างไรก็ตามสมาชิกส่วนใหญ่จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบกลางๆ ระหว่างเสรีนิยมกับอนุรักษนิยม ซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีแนวโน้มทางเสรีนิยมสูงกว่าวุฒิสมาชิก

กิตติ อมตชีวิน(2522)⁵⁰ การศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดสุทธิสระอาด โดยใช้วิธีศึกษาแบบทดลองจำนวน 50 คน เพื่อดูทัศนคติและความรู้เกี่ยวกับลัทธิประชาธิปไตย ซึ่งพบว่าการศึกษาวิจัยนี้ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองให้เป็นประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นได้

สายทิพย์ สุกติพันธ์(2524)⁵¹ ได้ศึกษาการเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนไทยศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยผลการวิจัยพบว่า

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเฉลี่ยมีระดับความสนใจทางการเมืองค่อนข้างต่ำ มีระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองค่อนข้างสูง มีความไว้วางใจทางการเมืองในระดับปานกลาง

เพศไม่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมือง และระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง แต่เพศมีอิทธิพลต่อความไว้วางใจทางการเมืองที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยพบว่า นักเรียนชายมีระดับความไว้วางใจทางการเมืองสูงกว่านักเรียนหญิง

ระดับชั้นเรียน หรือ อายุมีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง และ ความไว้วางใจทางการเมืองตลอดจนความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยพบว่า ยิ่งเด็กมีระดับชั้นเรียนสูงขึ้นยังมีความสนใจทางการเมืองสูงขึ้นมีความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองสูงขึ้น แต่จะมีความไว้วางใจทางการเมืองลดลงตามลำดับ

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่มีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมืองและความไว้วางใจทางการเมืองของนักเรียนตลอดจนความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล

⁵⁰ กิตติ อมตชีวิน, "การเรียนรู้ทางการเมืองในลัทธิประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษา: ศึกษาทดลองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดสุทธิสระอาด," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522)

⁵¹ สายทิพย์ สุกติพันธ์, "การเรียนรู้ทางการเมืองของเยาวชนไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524)

แต่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความสัมพันธ์กับระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดย นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ามีแนวโน้มที่จะมีระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองสูงกว่านักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่า

ฐานะเศรษฐกิจของสังคมของครอบครัวของนักเรียนไม่มีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง ระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง ความไว้วางใจทางการเมือง ตลอดจน ความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล

เด่น พลวิเศษ(2524)⁵² ได้ศึกษาถึงการศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพทางการเมืองระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาของวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย จำนวน 716 คน เป็นอาจารย์จำนวน 180 คนและนักศึกษาจำนวน 536 คน จากอาจารย์และนักศึกษาของวิทยาลัยครู 8 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งผลการวิจัยนั้นได้พบว่า อาจารย์วิทยาลัยครูส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพทางการเมืองเป็นแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับค่อนข้างสูง และในขณะเดียวกันก็มีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบเผด็จการอยู่ในระดับปานกลางและโน้มเอียงไปทางค่อนข้างสูงเล็กน้อย ส่วนทางด้านนักศึกษา ปรากฏว่า นักศึกษาวิทยาลัยครูส่วนใหญ่มีบุคลิกภาพทางการเมืองเป็นแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง และขณะเดียวกันก็มีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบเผด็จการอยู่ในระดับปานกลางและโน้มเอียงไปทางด้านสูงอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาแล้ว อาจารย์จะมีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่า และการวิจัยนี้ยังพบว่า ปัจจัยด้านสถานภาพทางเพศ สาขาวิชาที่สอน สาขาวิชาที่เรียน ก็เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีบุคลิกภาพของบุคคลด้วย เช่น เพศชายมีบุคลิกภาพในการสนับสนุนประชาธิปไตยมากกว่าเพศหญิง และอาจารย์หรือนักศึกษาที่มาทางด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ก็จะมีบุคลิกภาพโน้มเอียงไปในทางสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยมากกว่าพวกที่เรียนมาทางวิทยาศาสตร์

บุญฤทธิ์ แสนพาน (2524)⁵³ ได้ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของผู้นำสหภาพแรงงานไทย โดยใช้วิธีส่งแบบสอบถามไปยังผู้นำสหภาพแรงงาน คือ กรรมการสหภาพแรงงาน จำนวน 387 ราย พบว่า ผู้นำสหภาพแรงงานส่วนมากมีทัศนคติเป็นกึ่งอำนาจนิยมกึ่งประชาธิปไตย และโดยทั่วไปมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเมืองการปกครองไทย

⁵² เด่น พลวิเศษ, "การศึกษาเปรียบเทียบบุคลิกภาพทางการเมืองระหว่างอาจารย์กับนักศึกษาของวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524)

⁵³ บุญฤทธิ์ แสนพาน, "ทัศนคติทางการเมืองของผู้นำสหภาพแรงงานไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524)

มณูญ รูปขจร(2525)⁵⁴ ได้ศึกษาถึงลักษณะทางสังคมของสมาชิกรัฐสภากับอุดมการณ์ประชาธิปไตย พบว่า สภาผู้แทนฯ จะมีลักษณะประชาธิปไตยมากกว่าวุฒิสภา โดยดูความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆกับอุดมการณ์ประชาธิปไตย คือ

อาชีพ จะมีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตยปานกลาง คือผู้ที่มีอาชีพธุรกิจเอกชนจะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยมากกว่าพวกราชการ ทหาร ตำรวจ

อายุ มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางค่อนข้างสูง คือผู้ที่มีอายุน้อยจะมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูงกว่าผู้ที่มีอายุมาก

ระดับการศึกษา จะไม่มีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ประชาธิปไตย

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง คือผู้ที่เป็นสมาชิกมากกลุ่มจะมีอุดมการณ์ประชาธิปไตยสูงกว่าผู้ที่เป็นสมาชิกน้อยกลุ่ม

นาคล มหาวิริยะกุล(2525)⁵⁵ ได้ศึกษาถึงบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาครูโดยศึกษาเฉพาะกรณีวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงทั้ง 6 แห่งจำนวน 707 คน พบว่าโดยสรุปบุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาครูในวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวงมีแนวโน้มไปในทางประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยมซึ่งน่าจะเป็นผลต่อการพัฒนาการเมืองแบบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตามยังมีนักศึกษาครูอีกประมาณครึ่งหนึ่งที่มีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบสับสนอยู่

ศูนย์วิทยพัชกร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁴ มณูญ รูปขจร, "ลักษณะทางสังคมของสมาชิกรัฐสภากับอุดมการณ์ประชาธิปไตย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525), อ้างแล้วใน เรื่องศักดิ์ จริตเอก, "ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

⁵⁵ นาคล มหาวิริยะกุล, "บุคลิกภาพทางการเมืองของนักศึกษาครู: ศึกษาเฉพาะกรณีวิทยาลัยครูกลุ่มนครหลวง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525)

โยธิน มีจันทร์(2525)⁵⁶ ได้ศึกษาทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกวุฒิสภาต่อระบอบประชาธิปไตยของไทย พบว่าส่วนใหญ่จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบกลางๆ ระหว่างเสรีนิยม(liberal)และอนุรักษนิยม(conservative) และภูมิหลังทางสังคมของสมาชิกวุฒิสภาจะไม่มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมือง

ทรงพล สวาสดิ์ธรรม (2526)⁵⁷ ได้ศึกษาสังคมประกิดทางการเมืองของเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลาและยะลา พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีความสนใจทางการเมืองปานกลาง โดย ฐานะทางเศรษฐกิจของบิดามารดาจะมีอิทธิพลต่อความสนใจทางการเมือง ส่วน เพศ ศาสนา ระดับชั้นเรียน ฯลฯ จะไม่มีความสัมพันธ์กับความสนใจทางการเมือง

สิรินธร กীরติบุตร(2527)⁵⁸ ศึกษาถึงเพลงปลุกใจในไทย(พ.ศ.2475-2525) โดยการวิเคราะห์กับการเมือง (ซึ่งเป็นการกล่อมเกลางานการเมืองวิธีหนึ่ง)เพื่อชี้ให้เห็นถึงการชักชวนให้ประชาชนเกิดความรู้สึกนึกคิด มีทัศนคติ หรือมีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นการสนับสนุนระบบการเมืองที่เป็นอยู่ โดยได้รวบรวมจำนวนเพลงตั้งแต่ปี 2475-2525 จำนวน 448 เพลง ผลการวิจัยพบว่าเนื้อหาเพลงปลุกใจนั้นส่วนใหญ่จะมีความคล้ายคลึงกัน คือชักชวนให้รักชาติ รักชาติต่อชาติและกระทำทุกวิถีทางเพื่อรักษาชาติให้อยู่รอดและเจริญก้าวหน้าต่อไป ซึ่งจะเห็นว่าเพลงจะตอบสนองในแต่ละสถานการณ์แต่ละสมัย นอกจากนี้ช่วงปี 2521 เป็นต้นมา ภาษา สำนวนและการใช้คำในเพลงปลุกใจได้มีส่วนส่งเสริมการปกครองแบบประชาธิปไตยมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังปี 2525 ได้มีการเน้นให้มีการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมากขึ้นอันเป็นการส่งเสริมการพัฒนาการเมืองทางการเมืองของไทยให้ไปสู่ระบอบประชาธิปไตยในอนาคต

⁵⁶โยธิน มีจันทร์, "ทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกวุฒิสภาต่อระบอบประชาธิปไตยของไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525)

⁵⁷ทรงพล สวาสดิ์ธรรม, "สังคมประกิดการเมืองของเยาวชนจังหวัดชายแดนภาคใต้ :ศึกษาเฉพาะกรณีนักศึกษาวิทยาลัยครูสงขลาและยะลา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526)

⁵⁸สิรินธร กীরติบุตร, "เพลงปลุกใจในไทย(พ.ศ.2475-2525): การวิเคราะห์ทางการเมือง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525)

เรื่องศักดิ์ จริตเอก(2528)⁵⁹ ได้ศึกษาความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล ซึ่งพบว่าส่วนใหญ่ตำรวจพวกนี้จะมีความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตยระดับสูง โดยที่เมื่อจำแนกตาม อายุ อายุราชการ ระดับการศึกษา และสาขาวิชาของการศึกษา พบว่ามีความแตกต่างกันในด้านความรู้ความเข้าใจทางการเมือง แต่ส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยเป็นสิ่งสำคัญ และเอื้ออำนวยผลดีต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจสันติบาล

สกนธ์ จันทร์กษ(2528)⁶⁰ ได้ศึกษาถึงผลของการเรียนรู้ทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชน โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มเยาวชนที่ผ่านการศึกษอบรมจากศูนย์เยาวชนตำบลบางดี กับเยาวชนที่ไม่ผ่านการฝึกอบรมจากตำบลคลองปาง อำเภอห้วยยอด จ.ตรัง พบว่า

เพศชายที่ผ่านการอบรมจะมีความรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการอบรม

เพศหญิงมีความแตกต่างกันไม่มากระหว่างผู้ผ่านการอบรมกับผู้ที่ไม่ผ่านการอบรม

ไชยสิทธิ์ ดันตยกุล(2528)⁶¹ ได้ศึกษาถึงศาลาประชาธิปไตยที่มีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองจากศาลาประชาธิปไตย 4 แห่งจากภาคกลาง, ภาคใต้, ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคละ 25 คน รวมเป็น 100 คน จากการวิจัยพบว่า ศาลาประชาธิปไตยมีลักษณะเป็นสถาบันทางการเมืองในระดับท้องถิ่น และมีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมในการให้การเรียนรู้ทางการเมืองแก่ประชาชน และผู้ที่เข้าร่วมในกิจกรรมของศาลาประชาธิปไตยจะมีทัศนคติทางการเมืองที่เปิดกว้างและสอดคล้องต่อหลักประชาธิปไตย ดังนั้นศาลาประชาธิปไตยจึงมีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

⁵⁹ เรื่องศักดิ์ จริตเอก, "ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรที่ปฏิบัติหน้าที่ในกองบังคับการตำรวจสันติบาล," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

⁶⁰ สกนธ์ จันทร์กษ, "ผลของการเรียนรู้ทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยของเยาวชน," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

⁶¹ ไชยสิทธิ์ ดันตยกุล, "ศาลาประชาธิปไตยกับการเรียนรู้ทางการเมือง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

พงษ์สันต์ คงตรีแก้ว(2528)⁶² ได้ศึกษาถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยม และทัศนคติของนายตำรวจ ซึ่งการศึกษาพบว่าสภาพแวดล้อมจะมีผลต่อการกล่อมเกลາทางการเมือง คือ

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติของข้าราชการตำรวจมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม

ปัจจัยที่สำคัญที่สุดต่อการกล่อมเกล่าตำรวจชั้นสัญญาบัตรก็คือระบบงานหรือประสพการณ์ของการทำงาน ปัจจัยอื่นๆอีก เช่น ครอบครัว สถานศึกษา และสภาพแวดล้อมของสังคม

ผู้ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมจะประสบความสำเร็จในการรับราชการมากกว่าผู้ที่ไม่ปรับตัว

สุมินทร์ จุฑาทงกูร(2528)⁶³ ได้ศึกษาถึงการกล่อมเกล่าทางการเมืองโดยใช้แบบเรียนหลวงเป็นสื่อในรัชกาลที่ 5 โดยใช้การจัดระบบการศึกษาของชาติเป็นตัวแบบ จากลักษณะเช่นนี้ได้พบว่า เนื้อหาแบบเรียนหลวงในสมัยรัชกาลที่ 5 นอกจากจะสอนความรู้ด้านอักษรวิธี และความรู้ด้านวิทยาการต่างๆแล้ว ยังมีการสอนถึงความรู้และแนวความคิดเกี่ยวกับรัฐประชาชาติ การสอนให้เป็นผู้ยอมรับและเชื่อฟังต่ออำนาจรัฐ สอนให้จงรักภักดี หวงแหน เสียสละ และมุ่งจะกระทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติรวมตลอดถึงความภูมิใจในความเป็นชาติของตน และความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเน้นถึงความสูงส่งของพระราชอำนาจและพระมหากษัตริย์คุณอันหาที่สุดมิได้ของพระองค์

ฉัตรกุล ชื่นสุวรรณกุล(2529)⁶⁴ ศึกษาถึงประสิทธิผลของการใช้หนังสือพิมพ์เป็นตัวการให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมืองศึกษากรณีเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยนำความรู้ที่ได้สร้างขึ้นไปลงในหนังสือพิมพ์ “ไทยนิวส์” ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ หลังจากเสนอบทความหมดแล้ว จึงสำรวจระดับความรู้และความรู้สึกทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่าง

⁶² พงษ์สันต์ คงตรีแก้ว, “กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมและทัศนคติของนายตำรวจ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

⁶³ สุมินทร์ จุฑาทงกูร, “การกล่อมเกล่าทางการเมืองโดยใช้แบบเรียนหลวงเป็นสื่อในรัชกาลที่ 5,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528)

⁶⁴ ฉัตรกุล ชื่นสุวรรณกุล, “ประสิทธิผลของการใช้หนังสือพิมพ์เป็นตัวการให้เกิดการเรียนรู้ทางการเมือง : ศึกษากรณีเทศบาลนครเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

จำนวน 211 คน ซึ่งผลของการวิจัยพบว่า สื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์ยังคงมีบทบาทสูงในการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแก่ประชาชน โดยพบว่าในช่วงระยะเวลาของการวิจัย ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจะได้รับความเข้าใจเกี่ยวกับเทศบาลสูงขึ้น แต่สำหรับความรู้สึกทางการเมืองยังไม่สามารถที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาสั้นๆนี้ได้

ประสาธ เปอรุณ(2529)⁶⁵ ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของทหารต่อการปกครองในระบบประชาธิปไตยของไทย โดยศึกษาเฉพาะกรณีนายทหารระดับพันเอกของกองทัพบกที่เข้ารับการศึกษาในวิทยาลัยการทัพบก หลักสูตรหลักสูตรที่ 28 ประจำปีการศึกษา 2526 พบว่านายทหารกลุ่มนี้จะมีทัศนคติแบบกลางๆระหว่างประชาธิปไตยกับอำนาจนิยม แต่มีแนวโน้มก่อนไปทางด้านแบบประชาธิปไตย

สมพงษ์ ไหมวีจิตร(2529)⁶⁶ ได้ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย พบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือมีทั้งทัศนคติแบบประชาธิปไตยระดับสูง และทัศนคติแบบประชาธิปไตยระดับต่ำด้วย โดยภูมิหลังของครอบครัวจะมีผลต่อทัศนคติของนักเรียนนายร้อย คือนักเรียนที่มีบิดาเป็นทหารหรือตำรวจก็จะทำให้นักเรียนนั้นมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยต่ำ

รัฐระ สิริรังศรี(2529)⁶⁷ ได้ศึกษาถึงผลกระทบของภูมิหลังทัศนคติทางการเมืองและแรงจูงใจทางการเมืองที่มีต่อบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่น ในจังหวัดภาคกลางโดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลวิจัยประกอบด้วยสมาชิกสภาจังหวัดและสภาเทศบาลที่ดำรงตำแหน่งในปี 2530ในภาคกลาง(ยกเว้นกรุงเทพฯ)จำนวน 378 คน พบว่าภูมิหลังของสมาชิกสภาจังหวัดได้แก่ อายุ, การศึกษา และระยะเวลาดำรงตำแหน่ง มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสมาชิกสภาจังหวัดที่มีอายุมากหรือมีการศึกษาค่ำจะมีทัศนคติไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย

⁶⁵ ประสาธ เปอรุณ, "ทัศนคติทางการเมืองของทหารต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีนายทหารระดับพันเอกของกองทัพบกที่เข้ารับการศึกษาในวิทยาลัยการทัพบก หลักสูตรหลักสูตรที่ 28 ประจำปีการศึกษา 2526," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529)

⁶⁶ สมพงษ์ ไหมวีจิตร, "ทัศนคติทางการเมืองของนักเรียนนายร้อย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529)

⁶⁷ รัฐระ สิริรังศรี, "ผลกระทบของภูมิหลังทัศนคติทางการเมืองและแรงจูงใจทางการเมืองที่มีต่อบทบาททางการเมืองของนักการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดภาคกลาง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529)

และสมาชิกสภาจังหวัดที่มีระยะเวลาดำรงตำแหน่งนาน จะมีทัศนคติสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยดีกว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งนานน้อยกว่า

วัชรินทร์ ชาญศิลป์ (2530)⁶⁸ ศึกษาถึงวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของนักศึกษาพบว่า นักศึกษาเพศหญิงมีทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมสูงกว่าเพศชาย และเมื่ออายุมากขึ้น หรือศึกษาในชั้นปีที่สูงขึ้น ทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมก็จะลดลงตามลำดับ

นฤมล ทับจุมพล(2530)⁶⁹ ได้ศึกษาถึงการใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง โดยศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ(พ.ศ.2475-2530)ซึ่งได้พบว่าบทเพลงของทางราชการที่ได้มีการประพันธ์และเผยแพร่ต่อประชาชนนั้นเป็นเรื่องของการให้ความสำคัญต่ออุดมการณ์ชาติและอุดมการณ์สถาบันพระมหากษัตริย์ในบริบททางสังคมการเมืองเนื้อหาของบทเพลงจะกล่าวถึงความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชาติ กับบทบาทขององค์พระมหากษัตริย์ในอดีต ตลอดจนพระราชจริยวัตรและการเสียสละเพื่อพสกนิกรของสถาบันพระมหากษัตริย์ เรียกร้องให้ประชาชนถวายความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วยการปกป้องพระเกียรติภูมิและสละชีพตนเป็นราชพลี

ผดุง ศักดิ์หาญปรีชาสวัสดิ์(2530)⁷⁰ ได้ศึกษาถึงภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมกับทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกสภาเทศบาลเมืองตาก ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสภาเทศบาลเมืองตากมีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยม ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทางการเมืองการปกครอง

นันทพร พงศ์อิศวรานันท์ (2532)⁷¹ ได้ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการระดับ 3-6 พบว่า

⁶⁸ วัชรินทร์ ชาญศิลป์, "วัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของนักศึกษา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530)

⁶⁹ นฤมล ทับจุมพล, "การใช้สื่อในการสร้างอุดมการณ์ทางการเมือง: ศึกษาจากบทเพลงของทางราชการ(พ.ศ.2475-2530)," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครองบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530)

⁷⁰ ผดุงศักดิ์ หาญปรีชาสวัสดิ์, "ภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมกับทัศนคติทางการเมืองของสมาชิกสภาเทศบาลเมืองตาก," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530)

⁷¹ นันทพร พงศ์อิศวรานันท์, "ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการระดับ 3-6," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532)

เพศชายจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบเสรีนิยมสูงกว่าเพศหญิง
 ข้าราชการที่มีอายุน้อยจะมีทัศนคติแบบเสรีนิยมกว่าผู้มีอายุมาก
 ข้าราชการที่การศึกษาสูงจะมีทัศนคติแบบเสรีนิยมมากกว่าผู้ที่มีการศึกษาต่ำ
 ข้าราชการที่มีอายุการทำงานน้อย จะมีทัศนคติแบบเสรีนิยมมากกว่าพวกที่ทำงาน
 มานานแล้ว

วีระ แสงจันทร์(2532)⁷² ศึกษาถึงความรู้สึกสัมฤทธิ์ผลทางการเมืองของเด็กวัยรุ่น
 โดยศึกษาเปรียบเทียบนักเรียนมัธยมในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า สภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพแวดล้อมทางการศึกษาจะมีผลต่อการพัฒนาความรู้สึกสัมฤทธิ์ผลทางการเมือง
 ของนักเรียน โดยมีโรงเรียนเป็นตัวการในกระบวนการเรียนรู้และกล่อมเกลາทางการเมือง
 ให้กับนักเรียน และยังพบว่าระดับการศึกษารวมทั้งครูผู้ให้การศึกษา มีอิทธิพลอย่างสูงต่อการ
 สร้างความรู้สึกสัมฤทธิ์ผลทางการเมืองของนักเรียน

สัญญาชัย ขจรเวหาศน์ (2532)⁷³ ได้ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการ
 การกระทรวงมหาดไทย โดยศึกษาเฉพาะกรณีปลัดอำเภอที่รับราชการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี
 2532 พบว่าปลัดอำเภอส่วนใหญ่มีทัศนคติทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยปานกลางค่อนข้าง
 สูง

ศราวุธ ยุทธานนท์(2533)⁷⁴ ศึกษาถึงสื่อที่มีอิทธิพลทางการเมืองต่อผู้ใช้แรงงาน
 ไทยในกลุ่มของพนักงานองค์การรัฐวิสาหกิจไทยเพื่อสำรวจสภาพความรับรู้ความสนใจในข่าว
 สารทางการเมืองของพนักงานรัฐวิสาหกิจ โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลจากพนักงานรัฐ
 วิสาหกิจ 3 หน่วยงาน คือ การไฟฟ้านครหลวง, การประปานครหลวง และองค์การโทรศัพท์
 แห่งประเทศไทย จำนวน 210 คน ผลการวิจัยพบว่า พนักงานรัฐวิสาหกิจมีความรับรู้ความสนใจ
 ในข่าวสารที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับตนมากกว่าข่าวสารที่ไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับชีวิตของตน
 ซึ่งสื่อมวลชนโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุด

⁷² วีระ แสงจันทร์, “ความรู้สึกสัมฤทธิ์ผลทางการเมืองของเด็กวัยรุ่น: ศึกษาเปรียบเทียบนักเรียนมัธยมในจังหวัดขอนแก่น,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532)

⁷³ สัญญาชัย ขจรเวหาศน์, “ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกระทรวงมหาดไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีปลัดอำเภอที่รับราชการในจังหวัดฉะเชิงเทรา ปี 2532,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2532)

⁷⁴ ศราวุธ ยุทธานนท์, “สื่อที่มีอิทธิพลทางการเมืองต่อผู้ใช้แรงงานไทยในกลุ่มของพนักงานองค์การรัฐวิสาหกิจไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533)

สุทธิพงษ์ จุลเจริญ (2533)⁷⁵ ศึกษาถึงบทบาทของปลัดอำเภอกับการอบรมกลุ่ม
 เกลาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดลำปาง ซึ่งผลการวิจัย
 พบว่าปลัดอำเภอส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปางเป็นผู้ที่มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตย
 ตลอดจนเห็นความสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยว่ามีความเหมาะสมกับ
 ประเทศไทยที่สุด แม้ว่าปลัดอำเภอจะมีบทบาทในการรับการอบรมกลุ่มเกลาทางการเมือง
 เพียงในบางโอกาสเท่านั้น เช่น เมื่อมีการอบรมมวลชน เป็นต้น

สุเชาวน์ มีหนองหว้า(2534)⁷⁶ ศึกษาถึงบุคลิกภาพทางการเมืองแบบอำนาจนิยม
 ของเยาวชนไทยโดยศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร
 จากการศึกษาค้นคว้าสภาพแวดล้อมจะมีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง นั่นคือ เยาวชนไทย
 ที่มีเพศ, ระดับชั้นเรียน, ประเภทของโรงเรียน, ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม, ระดับการศึกษา
 ของบิดามารดา และการเลี้ยงดูที่แตกต่างกันก็จะทำให้มีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบอำนาจ
 นิยมต่างกัน

วารุณี กิตติธรรมวุฒิ(2534)⁷⁷ ได้ศึกษาถึงความคิดทางการเมืองและการยอมรับ
 ระบอบประชาธิปไตยของนายทหารในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกหลักสูตรหลักประจำ และ
 หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(การทหาร) ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(การทหาร) จะมีความคิดทางการเมือง
 และการยอมรับระบอบประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนนายทหารหลักสูตรหลักประจำ

นายทหารที่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัย จะมีความคิดทางการเมืองแบบประ
 ชาธิปไตยสูงกว่านายทหารที่จบการศึกษาจากโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า

⁷⁵ สุทธิพงษ์ จุลเจริญ, “บทบาทของปลัดอำเภอกับการอบรมกลุ่มเกลาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย: ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดลำปาง,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533)

⁷⁶ สุเชาวน์ มีหนองหว้า, “บุคลิกภาพทางการเมืองแบบอำนาจนิยมของเยาวชนไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์
 ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534)

⁷⁷ วารุณี กิตติธรรมวุฒิ, “ความคิดทางการเมืองและการยอมรับระบอบประชาธิปไตยของนายทหารในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกหลักสูตรหลักประจำและหลักสูตร
 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(การทหาร),” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง
 บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534)

เกรียงศักดิ์ สุเมธอมรรตน์ (2534)⁷⁸ ได้ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของปลัดเทศบาล พบว่าส่วนใหญ่จะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง

การุณย์ วัฒนภาส (2535)⁷⁹ ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของนายอำเภอจากนายอำเภอทั่วประเทศจำนวน 232 คนพบว่า นายอำเภอจะมีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยปานกลางค่อนข้างสูง

ศีกฤทธิ์ สวัสดิผล(2535)⁸⁰ ได้ศึกษาถึงการเรียนรู้และความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า โดยสุ่มตัวอย่างจากนักเรียนจำนวน 483 นาย พบว่า นักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จะมีจิตสำนึกความเป็นประชาธิปไตยในระดับปานกลาง และนักเรียนที่เรียนในชั้นปีที่สูงกว่า จะมีความสำนึกที่เป็นประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนในชั้นต่ำกว่าเล็กน้อย ส่วนนักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนค่อนข้างสูงจะมีความสำนึกในความเป็นประชาธิปไตยสูงกว่านักเรียนที่มีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนต่ำกว่า

พฤทธิพงษ์ ประยูรศิริ(2535)⁸¹ ศึกษาถึงความคิดทางการเมืองของนายทหารระดับสูงของกองทัพไทยที่ศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่น 30-33 โดยสุ่มมารุ่นละ 15 คน ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้หลักสูตรวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรไม่มีผลต่อความคิดทางการเมืองของนายทหารระดับสูงของกองทัพไทย โดยทั้งก่อนเข้าและหลังเข้ารับการศึกษาก็จะมีความคิดและอุดมการณ์ทางการเมืองเป็นแบบอนุรักษนิยมทั้งสิ้น

⁷⁸ เกรียงศักดิ์ สุเมธอมรรตน์, “ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของปลัดเทศบาล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534)

⁷⁹ การุณย์ วัฒนภาส, “ทัศนคติทางการเมืองของนายอำเภอ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535)

⁸⁰ ศีกฤทธิ์ สวัสดิผล, “การเรียนรู้และความสำนึกทางการเมืองของนักเรียนนายร้อยโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)

⁸¹ พฤทธิพงษ์ ประยูรศิริ, “ความคิดทางการเมืองของนายทหารระดับสูงของกองทัพไทยที่ศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่น 30-33,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)

พัฒนา รุ่งเรืองสุข(2535)⁸² ได้ศึกษาถึงบุคลิกภาพทางการเมืองอำนาจนิยมของ ตำรวจ โดยสุ่มตัวอย่างจากข้าราชการตำรวจนครบาล ชั้นยศตั้งแต่พลตำรวจ ถึง พตท.จำนวน 400 นาย พบว่า ข้าราชการตำรวจมีบุคลิกภาพทางการเมืองแบบอำนาจนิยมอยู่ในระดับปานกลาง บุคลิกภาพอำนาจนิยมดังกล่าวได้รับการกล่อมเกล่าที่สำคัญจากสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติหน้าที่ราชการ ทำให้มีผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน

ศักระ กปิลเกษจน์(2535)⁸³ ศึกษาบทบาทของอาสาสมัครเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน(ผปม.) ในการให้การเรียนรู้ประชาธิปไตย โดยศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอละงู จังหวัดสตูล ผลการวิจัยพบว่า อาสาสมัครเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้านมีความรู้ความเข้าใจที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญของปัจจัยทางเศรษฐกิจ และสังคมในเรื่องผู้นำทางการเมือง, สิทธิเสรีภาพ, บทบาททางการเมือง ส่วนในเรื่องนโยบายและการเลือกตั้ง ไม่พบว่ามี ความแตกต่างของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม จึงวิเคราะห์ได้ว่าหากอาสาสมัครเผยแพร่ประชาธิปไตยฯ มีความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยดีก็น่าจะแสดงบทบาทในการเผยแพร่ประชาธิปไตยให้แก่ประชาชนได้อย่างสมบูรณ์แบบ

สุขุม ดลโสภณ(2535)⁸⁴ ได้ศึกษาถึงแรงจูงใจ ทศนคติ บุคลิกภาพและอุปนิสัยทางการเมืองของผู้มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งในจังหวัดมหาสารคาม พบว่าผู้มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งในจังหวัดมหาสารคามจะมีแรงจูงใจ,ทศนคติ,บุคลิกภาพ และอุปนิสัยทางการเมืองที่สอดคล้องกับลักษณะทางการเมืองแบบผสมที่เน้นด้านประชาธิปไตยมากกว่าอำนาจนิยม

⁸² พัฒนา รุ่งเรืองสุข, “บุคลิกภาพทางการเมืองอำนาจนิยมของตำรวจ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)

⁸³ ศักระ กปิลเกษจน์, “บทบาทของอาสาสมัครเผยแพร่ประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน (ผปม.) ในการให้การเรียนรู้ประชาธิปไตย: ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอละงู จังหวัดสตูล,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)

⁸⁴ สุขุม ดลโสภณ, “แรงจูงใจ ทศนคติ บุคลิกภาพและอุปนิสัยทางการเมืองของผู้มีสิทธิในการออกเสียงเลือกตั้งในจังหวัดมหาสารคาม,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535)

กานต์ นิ่มอนันตกุล (2536)⁸⁵ ได้ศึกษาถึงวัฒนธรรมทางการเมืองของสมาชิกสภาเขต จำนวน 270 คน พบว่าสมาชิกสภาเขตส่วนใหญ่มีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง และสมาชิกสภาเขตที่สังกัดพรรคพลังธรรมจะมีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่าสมาชิกสภาเขตที่สังกัดพรรคการเมืองอื่น

อรุณ เหมทานนท์ (2537)⁸⁶ ศึกษาถึงบุคลิกภาพประชาธิปไตยของปลัดอำเภอ งานส่งเสริมการปกครองจำนวน 463 คน พบว่าปลัดอำเภอ งานส่งเสริมการปกครองมีบุคลิกภาพประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ

สุรจิตร์ ยนต์ตระกูล(2537)⁸⁷ ได้ศึกษาถึงทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครอง จำนวน 300 คน พบว่าข้าราชการกรมการปกครองกลุ่มนี้มีทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลางและระดับต่ำ

มนัสชัย ชื่นชโลมแสน(2537)⁸⁸ ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการส่วนกลางระดับ 6-7 พบว่าส่วนใหญ่จะมีทัศนคติแบบประชาธิปไตยในระดับปานกลาง โดยระดับการศึกษาจะมีส่วนสัมพันธ์กับทัศนคติทางการเมือง

สรุป

ผลของการศึกษาถึงทฤษฎีในส่วนของบทนี้ ได้พบถึงความสัมพันธ์ของโครงสร้างพื้นฐานของงานวิจัย ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมแบบประชาธิปไตยไปสู่คนในสังคมโดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลາทางการเมือง

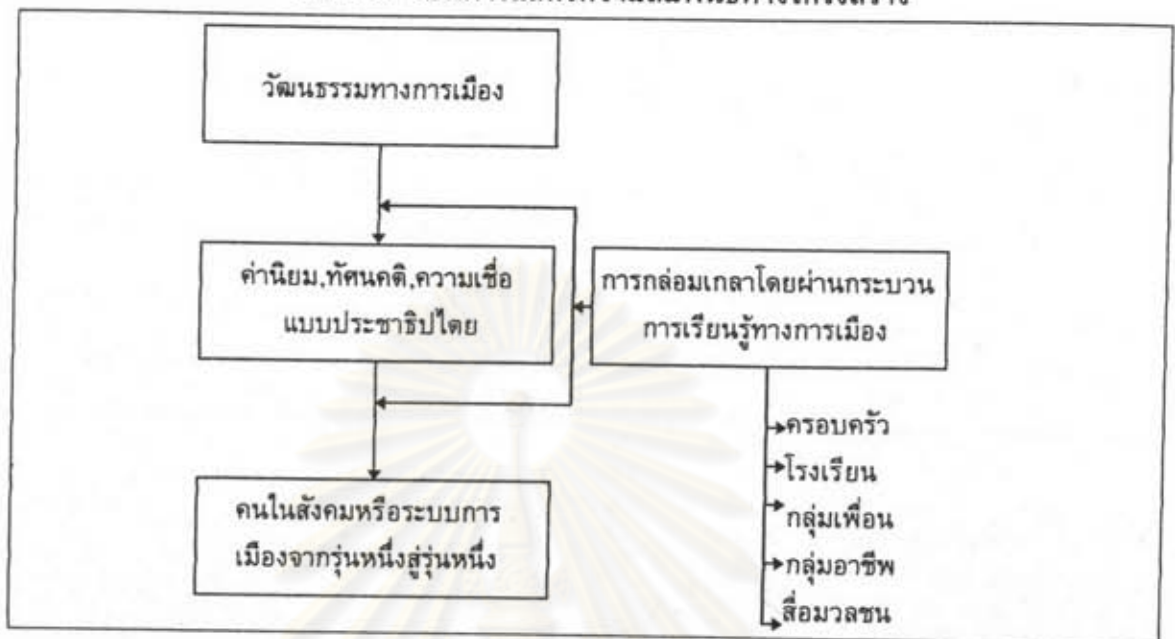
⁸⁵ กานต์ นิ่มอนันตกุล, "วัฒนธรรมทางการเมืองของสมาชิกสภาเขต," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536)

⁸⁶ อรุณ เหมทานนท์, "บุคลิกภาพประชาธิปไตยของปลัดอำเภอ งานส่งเสริมการปกครอง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537)

⁸⁷ สุรจิตร์ ยนต์ตระกูล, "ทัศนคติทางการเมืองของข้าราชการกรมการปกครอง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537)

⁸⁸ มนัสชัย ชื่นชโลมแสน, "ทัศนคติทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของข้าราชการสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการส่วนกลางระดับ 6-7," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ ภาควิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537)

ภาพ 2.1 เป็นการแสดงความสัมพันธ์ทางโครงสร้าง

นั่นคือกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองโดยผ่านตัวการ(agents)นั้นจะเป็นส่วนที่สำคัญอย่างมากต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมืองโดยเฉพาะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย (คือมีค่านิยม ทศนคติ ความเชื่อแบบประชาธิปไตย)จากคนรุ่นหนึ่งมาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ ซึ่งกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาภายในสังคมนั้นๆ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสมมุติฐานกับทฤษฎี :การวิเคราะห์สมมุติฐานและทฤษฎีการวิเคราะห์สมมุติฐาน

2.1) วิเคราะห์สมมุติฐานหลัก จากการศึกษาของงานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานหลักไว้คือ

“ปรัชญาและสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษาที่ต่างกันจะทำให้มีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ต่างกัน”

ในเรื่องของปรัชญาการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาที่เกี่ยวกับความเป็นประชาธิปไตยนั้นยังไม่มีผู้ที่ศึกษาเด่นชัด มีแต่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมเท่านั้นที่เคยมีผู้ศึกษาและส่วนใหญ่พบว่า สภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษาจะมีผลต่อความเป็นประชาธิปไตยหรือเป็นเผด็จการ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน, ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน, เสรีภาพในโรงเรียน, ความเป็นเมืองหรือชนบท หรือสภาพหรือสถานที่ของโรงเรียน สภาพแวดล้อมเหล่านี้ล้วนแต่เอื้อต่อความเป็นประชาธิปไตยทั้งสิ้น เช่นผลงานของ พจนันท์จันทรวิรุฑ(2513) ที่ศึกษาถึงการเปรียบเทียบระหว่างเด็กในเมืองกับเด็กในชนบทแต่ก็เป็นงานที่ศึกษาถึงความสามารถของเด็กในการเรียนเท่านั้น แต่ไม่ได้ศึกษาในความเป็นประชาธิปไตย

โดย นอกจากนั้นก็เป็นผลงานของ บุญชาติ พรหมพูล(2520), สุชาติ ราษฎร์คุชดี(2521) พงษ์สันต์ คงตรีแก้ว(2528), วีระ แสงจันทร์(2532), สุเชาว์ มีหนองหว้า(2534) และ พัฒนา รุ่งเรืองสุข(2535) ซึ่งล้วนแต่ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทั้งสิ้น ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า “สภาพแวดล้อมจะมีผลต่อการเรียนรู้ทางการเมือง” ไม่ว่าจะป็นในรูปแบบประชาธิปไตยหรือเผด็จการก็ตาม

2.2) วิเคราะห์สมมุติฐานความสัมพันธ์ คือความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม งานวิจัยส่วนใหญ่พบว่า ตัวแปรต้น (เช่น เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, อาชีพบิดา) นั้นจะมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม(การเรียนรู้และความสนใจทางการเมือง) ดังนี้

1 เพศ พบว่าเพศชายส่วนใหญ่มักจะมี ความสนใจทางการเมืองมากกว่าเพศหญิง
 2 อายุ พบว่ามีทั้งสัมพันธ์และไม่สัมพันธ์กับการเรียนรู้ทางการเมือง
 3 ระดับการศึกษา พบว่าเด็กยิ่งเรียนสูงมากขึ้นเท่าใดก็มักจะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นตามไปด้วย(ดูใน นันทพร พงศ์อิศวานันท์(2532), วัชรินทร์ ชาญศิลป์(2530) จะมีก็เพียงงานของ ทินพันธ์ นาคะตะ(2518)งานเดียวเท่านั้นที่พบว่าเด็กยิ่งเรียนสูงก็จะมีลักษณะอำนาจนิยมเพิ่มขึ้นตามไปด้วย

4 อาชีพบิดา พบว่าอาชีพที่เป็นราชการมักจะมีผลทำให้เด็กมีแนวโน้มเป็นลักษณะอำนาจนิยม ดูใน ลิขิต ธีรเวคิน(2516), สมพงษ์ โหม่วิจิตร(2529)

การวิเคราะห์ทฤษฎี

ผลการศึกษางานวิจัยต่าง ๆ นั้น พบว่าทฤษฎีการเรียนรู้ โดยเฉพาะตัวการ(agents) นั้นจะมีผลต่อการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้ทางการเมืองเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะป็น

1. ครอบครัว ดูรายละเอียดได้ใน สุจิต บุญบงการ(2514), กมล สมวิเชียร(2514)
 2. โรงเรียน พบว่าโรงเรียนจะมีผลต่อการสร้างทัศนคติต่อนักเรียนเป็นอย่างมาก ซึ่งจากการค้นคว้าพบว่านักเรียนมีทั้งทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตย, ทัศนคติที่เป็นอำนาจนิยม, และทัศนคติแบบผสม โรงเรียนจึงเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดต่อกระบวนการเรียนรู้
 3. สื่อมวลชน ส่วนใหญ่พบว่า “หนังสือพิมพ์” จะมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเรียนรู้ทางการเมือง(ดูใน ฉัตรกุล ชื่นสุวรรณกุล(2529), ทรายวรุช ยุทธานนท์(2533)

ในส่วนนี้จึงสรุปได้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้ยังมีผลต่อการศึกษางานวิจัยนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ “ตัวการ” ต่าง ๆ ซึ่งพบว่ายังมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กอยู่ตลอดมา แต่ตัวการใน ส่วนของ กลุ่มเพื่อน และกลุ่มอาชีพนั้น พบว่ายังไม่มีผู้ศึกษาอย่างเป็นทางการ

ดังนั้นจากข้อมูลทั้งหมดนี้จึงพบว่า

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางการเมืองยังสามารถนำมาใช้กับงานวิจัยขั้นนี้ได้
 2. ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้นมีส่วนสัมพันธ์กับสมมุติฐานของผู้วิจัย
 3. จะมีก็เพียงส่วนเดียวเท่านั้นที่น่าสนใจก็คือ “ปรัชญาการศึกษา” ว่ามีส่วนที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตยหรือไม่ ซึ่งผู้วิจัยจะได้จัดทำในบทต่อไป